

Növénynevek a *zebra* állatnévvel

A sajátosan tarka állat névvel olyan összetett, leíró növényneveket alkottak – nem ritkán idegen nyelvi mintára –, amelyek az így jelölt növények valamely részét, többnyire a levelét festik le, azaz hasonlítják a csíkos bőrű zebraéhoz.

zebra-bozót bambusz J. *Pleiblastus auricoma* (P. 55). A többszörösen összetett mai magyar botanikai terminus az afrikai növény élőhelyét és csíkozottságát jelzi. A tudományos nemi név a görög *pleiosz* 'tele' és a *blászte* 'rügy, ág' szavakon alapul; a bambuszfajta dúsan növekvő rügyeire utal.

zebrafa J. *Omphalobium lambertii*, *Coccoloba acuminata*, *Centrolobium robustum* (Révai 19: 649). R. 1900: ua. 'Connarus és *Omphalobium*' (Pallas 18: 820). A fán lévő számos csík – amelyek a szürkétől a rózsaszínűig igen sok változatban díszlenek – volt az elnevezés szemléleti alapja. A szaknyelvi név a magyarban tükörfordítás eredménye, idegen nyelvi megfelelői a francia *bois de zebre* és az angol *zebra wood* (uo.).

zebrafü J. 1. *Miscanthus sinensis* cv. 'Zebrinus'; 2. fácánlevél (MNöv. 208). A zebrafü első jelentésénél egy egzotikus növény latinból származó „műnevével” találkozunk. A *Zebrinus* 'zebracsíkos' jelentésű (> francia *zebrine*, angol *zebrinous*), akár a német *zebrastreifig* (DBP. Z 4). A második jelentésnél azonban magyar népnyelvi fejleménnyel állunk szemben, a *fácánlevél* 'Sansevieria trifasciata' (MNöv. 56) csíkos leveleit leíró elnevezés. Ugyanígy a levél csíkosságát festik le hasonló nevei, a *tigriske* és a *tigrislevél* 'ua.' (uo.).

zebranád J. *Miscanthus sinensis* cv. *Zebrinus* (P. 275). Alakleíró terminus a botanika mai szaknyelvében. A tudományos nemi *Miscanthus* név a görög *miskosz* 'szár, kocsány' és az *anthosz* 'virág' szavakból tevődik össze. Ennek szó szerinti megfelelője a német *Stielblütengras* 'ua.' (PbF. 296).

zebralevél J. *Calathea* (P. 275). Szintén a díszes levélre utal a *csodalevél* (uo.) hasonló név.

zebrapletyka J. *Tradescantia zebrina* (P. 209). R. 1939: *zebracsíkos fancsika* 'Tradescantia zebrina' (Natter-Nád 467), 1981: *zebrapletyka* 'Zebrina pendula' (Szobanövényeink. Bp., 137), 1996: ua. (Kedvenc növényeink. Bp., 91). Erre a névre hosszanti ezüst csíkozású leveleivel szolgált rá ez a mutatós pletykafaj. A *fancsika*, akkori helyesírással *fantsika* névvel Diószegiék ruházták föl a Magyar Fűvészek Könyvében (1807). A rendkívül gyorsan növekvő és szaporán terjedő növény társneve a *pletyka* (mert úgy burjánzik, olyan gyorsan terjed, mint az ármánykodás, szóbeszéd, mendemonda, a pletyka).

zebrasávospfü J. *Haworthia fasciata* (P. 225). A tudományos nemi név A. H. Haworth (1768–1833) angol kertész, botanikus és entomológus nevét őrzi. A *fasciata* (< lat. *fascia* 'szalag, sáv, csík'; *fasciatus* 'sávós, csíkos') fajnév – akárcsak a magyar elnevezés *zebrasávós* jelzői előtagja – a növény csíkos leveleire utal.

zebravirág J. *Alstroemeria* (P. 124). R. 1807: *pompás tzebravirág* 'Alstroemeria' (MFűvK. 234), 1807 után: *czebravirág* (Diószegi; Csécsi Nagy Imre „névlaistroma betűrendben”), 1813: *tzebravirág* (OrvF. 357), 1847: *czebravir* 'ua.' (Tóthfalusi M.: Virágkedvelő), 1900: *zebravirág* 'ua.'

(Pallas 18: 820), 1951: ua. 'Tradescantia; Zebrina pendula' (Soó 910), 1966: ua. 1. inkaliliom; 2. ámpolnavirág (MNöv. 208). Az *inkaliliom* 'Alstroemeria' (uo. 84) (< ném. *Inkalilie* 'ua.' [PbF. 75]) egzotikus növény társneve. Az *ámpolnavirág* 'Zebrina pendula' (pletykakata, tarka pletyka; uo. 21) esetében a latin elnevezésből részfordítással keletkezett a *zebravirág*. A csikozott kétszínű levelekre vagy a tarka szirmokra utal az elnevezés, amely nyelvújításkori szó; Diószegiék szóalkotása lehet. Ők a debreceni fűvészkönyvben az olyan nevek között is felsorolják, melyek „a' Termetből, Formából, minéműségből vétettek”: *pompás tzebravirág* (357). Tótfalusi Miklós orvostudor 1847-ben megjelent *Virágkedvelő* című könyvében *cezebravir*.

RÖVIDÍTÉSEK

- DBP. = Vaczy, Coloman: *Dicționar botanic poliglot*. Bucuresti, 1980.
 Diószegi = A Magyar Fűvész Könyv Diószegi saját jegyzetelt példányának kézírásos betoldásai, valamint egy későbbi tulajdonos, Csécsi Nagy Imre debreceni főiskolai tanár „névlaistroma betürendben”. (OSzK Kézirattár és Régi Nyomtatványok Tára 1290 oct. Hung. 1–2.)
 MNöv. = Csapody V.–Priszter Sz.: *Magyar növénynevek szótára*. Bp., 1966.
 Natter-Nád = Natter-Nád Miksa: *Virágos könyv*. Bp., 1939.
 OrvF. = Diószegi Sámuel: *Orvosi Fűvész Könyv*. Debrecen, 1813.
 P. = Priszter Szaniszló: *Növényneveink*. Bp., 1998.
 Pallas = *A Pallas nagy lexikona*. 1–18. Bp., 1893–1900.
 PbF. = R. Schubert–G. Wagner: *Pflanzenamen und botanische Fachwörter*. Leipzig, 1988.
 Révai = Révai Nagy Lexikona. Bp., 1914–.
 Soó = Soó Rezső: *A magyar növényvilág kézikönyve*. Bp., 1951.

Rácz János